

Verdienste

31 december 2017, door Ad van Dun,
gepubliceerd op [Stiltijdharma](#)

*Door verdienstevelde te verwerven die hij bij alle boeddha's waarneemt,
beoefent de bodhisattva deze samadhi.¹*

Zojuist wakker geworden 's ochtends, nemen velen van ons de tijd om in het verlengde van de nachtelijke droomcontouren alvast wat invulling te geven aan de aanstaande dag. Min of meer uit gewoonte (her)scheppen we het decor van ons bestaan, we "decoreren" onszelf opnieuw, samen met onze omgeving en onze agenda.

Dit vormt slechts een klein elementje in het continue onderhoud van ons ik-idee (ego). Maar vullen we ons dagelijks functioneren en onze innerlijke beleving niet voor een groot deel met dit soort "kleine elementjes", als minuscule bouwstenen van onze identiteit? Wanneer gewoontes contrasteren met bewust aanwezig-zijn, dan zouden we wel eens behoorlijk wat tijd kunnen doorbrengen in afwezigheid.

Bewust leven

Hoe wenselijk of heilzaam voelt het eigenlijk om vanuit gewoontevorming te draaien? Is dat bevorderlijk voor de door mij gewenste kwaliteit van leven; stimuleren gewoontes het mijn vrijheid, waardigheid, aanwezigheid, kracht etc.?

Of werken ze niet eerder vervlakkend, dempend, gemakzucht en zelfgenoegzaamheid bevorderend? Want wanneer onderzoeken we nog de waarde van de dingen die we uit gewoonte uitvoeren - tenzij die gewoonte om een of andere reden stopt en niet meer zo soepel blijkt te werken en het leven ons dwingt ernaar te kijken?

Om te voorkomen dat je op de kostbare momenten waarop we iets over onszelf kunnen leren (over het verzwakkend effect van gewoontevorming bijvoorbeeld) weer op zoek gaat naar een variant van die bestaande gewoonte, helpt het als we ons er goed van bewust zijn dat we kaders creëren en dat we maakbaarheid (constructie) hanteren. En meer nog, als we beseffen dat we het gezag en de vrijheid hebben om dit niet altijd te hoeven doen, dus dat we niet per se gehoor hoeven te geven aan behoefte tot planning, evaluatie of beeldvorming, aan automatische neiging en invulling.

Decoreren (lees: onrustig of behoeftig projecteren) kan vervangen worden door een gerust en rechtstreeks aanwezig zijn, door een volledige tegenwoordigheid van beleving. Spiritueel gezien is dat laatste een grotere blijk van kracht dan het eerste.

Je bent vrijer als je niet afhankelijk bent, niet geconditioneerd door innerlijke en uiterlijke omgevingselementen. Je hebt meer gezag en gemoedsrust wanneer je in alle situaties je autonome ruimte inneemt en goed navoelt wat de authenticiteit van je hart jou zegt. En je bent ook eerlijker, zuiverder en dus directer en spontaner, als je geen rekening hoeft te houden met veelsoortige invulling, koestering, strategie en beeldvorming.

De keuze om werk te gaan maken van onszelf en bewust te gaan kijken naar ingesleten neigingen en gewoontes, is een teken van kracht en een bron van verdienste.

Dat laatste wil zeggen: bewustwording is een heilzaam motief dat veel goeds oplevert voor jezelf en voor je omgeving, het is een vreugdevol begin van bevrijding.

In marktconforme termen: je verdient er positief karma mee - hetgeen uiteraard alleen wenselijk is als je beseft hoeveel van onze dagelijks moeite veroorzaakt wordt door de onderhuidse illusie en houvast die we onbewust meesjouwen.

Etymologisch heeft "verdienste" te maken met "dienen": je dient op de juiste manier een zinvol doel. Elk verdienen is beloning voor dienstverlening: goede bijdragen worden positief gewaardeerd, contraproductieve bijdragen worden afgekeurd of zelfs bestraft.

Dit is een bekend werelds mechanisme waarmee veel onbegrip en lijden verbonden is; in het kader van levensonderhoud wordt ieders maatschappelijk dienstverband gemeten op zijn functionele waarde, zijn nut. Beteken je iets voor veel of voor machtige mensen, dan verdien je beloning; kun je niets betekenen voor anderen, dan word je enkel verzorgd in je noodzakelijkheden. Een utilitair mensbeeld - de economische mens - is hier natuurlijk niet ver weg: "Voor wat, hoort wat."

Juiste visie

Toch staat dit mechanisme niet volledig los van de wetten van spiritualiteit: er zijn parallellen tussen wereldlijk verdienen en geestelijke verdienste. Maar het is wel zaak om dit in het licht van wijsheid te begrijpen en hierin een zorgvuldige houding te bepalen.

Op de eerste plaats: karma (of verdienste) is een individuele kwestie; je kunt je dus nooit legitimeren op basis van collectieve systemen.

Dat we een beloningssysteem hanteren, zegt niets over de manier waarop je er gebruik van maakt of waarde aan geeft. Jijzelf bepaalt of je veel verdienen belangrijk vindt, en hoeveel belang je hecht aan eigendom of status bijvoorbeeld.

Ten tweede: er is geen "recht op verdienste"; streven ernaar of verwachten ervan is een nadelige component, is niet grootmoedig of belangeloos (het zal in spirituele termen als ongewenst bestempeld worden). Verdienste wordt als het ware verdeeld uit de grote pot, het is een neutraal onderdeel van hoe het leven ons tot vervulling brengt, een normaal facet van bewustwording dus en niet iets om prat op te gaan.

Verdienstelijk opereren doe je omdat je je bewust bent van de diepe goedheidswerking² in ieders menselijk potentieel, omdat je de waarde beseft van je best doen en van anderen steunen, omdat je doordrongen bent van een tijdloos vervulde eindkwaliteit waarin beloning helemaal geen rol meer speelt.

Ten derde: verdienen heeft geen korte-termijn-voordeel of zelfzuchtig consumeren tot doel. We krijgen alle kapitaal en middelen tot onze beschikking om te leren hoe we de dingen op een definitieve manier kunnen besteden, dat wil zeggen, te leren hoe zingeving zó wordt gediend dat alles daarmee tot bloei komt. Dit heeft als consequentie dat onze verdienste of beloning uiteindelijk bedoeld is om weg te geven, ten behoeve van mensen of projecten die daar baat bij hebben. Jijzelf als rijpe beoefenaar (*bodhisattva*) leeft steeds bewuster vanuit de intentie om niets nodig te hebben - een intentie die op zichzelf óók verdienstelijk is.

Ten vierde: er is geen staat te maken op de concrete vorm die eerdere karma-werking elk moment aanneemt in ons bestaan.³ Dit hangt samen met de grondige en subtiele aard van de wetmatige kracht die karma is; het gaat hierbij o. a. om het inzicht dat ons geboren worden en sterven onderhevig zijn aan de wet van oorzaak en gevolg.

De entiteit waarvan ik elk moment en in elke situatie het komen en gaan manifesteer, is onderdeel van een universeel krachtenspel dat veel verder reikt dan de enkele decennia van dit bestaan of de huidige reikwijdte van mijn zintuigen.

De centrale karma-bepalende factor in ons bestaan is onze geest; lichaam en adem nemen gehoorzaam vorm aan op grond van onze innerlijke gerichtheid en kwaliteit.

Het is onze geest die zich aan het bevrijden is van allerlei beperking of conditionering die door karma veroorzaakt zijn. De grondfactor die onze bevrijding hindert en die dus de basisoorzaak is van onze karmische aandoening, is onwetendheid (illusie, waan, blindheid), en het is deze "bewustzijnskramp" die ons maakt tot wat wij veronderstellen te zijn.

We kunnen observeren hoe we onszelf voortdurend vastzetten door verkeerde motieven, gewoontes, uitspraken en handelingen; dit doen we al zolang als we bestaan.

Onze wordingsgeschiedenis heeft een eindeloze herkomst, maar het is steeds dit ene geestelijk continuüm dat ik ben, deze ene genetische cluster die zijn of haar bewustzijn gebruikt om zich van nature te ontwikkelen en te streven naar vervulling.

Leven na leven benutten we onze fysieke behuizing als zintuiglijke leeromgeving en als groeimateriaal - totdat we de beperkte, min of meer dierlijke of kinderlijke identificatie met het psychofysieke apparaat doorzien en beseffen: ten diepste belichaam ik geesteskracht, en die kracht kan in de kern nooit geconditioneerd worden door uiterlijkheden.

Maar omdat mij dit nu pas duidelijk wordt, kan ik ook nu pas werk maken van het opschonen van alle misverstane, karma creërende investeringen (*klesha*) waarmee ik alle illusies in stand probeerde te houden. Naarmate me gaandeweg het besef daagt van potentieel en bedoeling, worden de onvermijdelijke effecten van die onverdienstelijke investeringen me duidelijk en voel ik het verlangen om me daarvan definitief te ontdoen.⁴

En als laatste overweging betreffende het karmisch "beloningssysteem": in absolute zin is er nergens sprake van beloning of verdienste. We produceren met alle tijdelijke constructies niks blijvends; karmische effecten blijken niet echt substantieel te zijn, en op basis van onze eigen autonomie zijn we ook nergens echt van afhankelijk of permanent in functie. Vanuit het oogpunt van de wijsheidstraditie wordt er in werkelijkheid zelfs helemaal niets nieuws veroorzaakt:⁵ al wat we aan verschijnselen beleven is transformatie, is komen en gaan binnen de ene, nooit veranderende werkelijkheid. Alles is dharmawerking (*dharmium*).

Praktisch beoefenen

Terug naar de actuele staat die we onderzoeken: hoe komt verdienste eigenlijk tot stand? Onze levenskwaliteit wint aan waarde (verdienste) doordat we ons verbinden met iets van waarde. En het tegendeel is net zo waar: ontlenen we onze motivatie aan kleingeestige of destructieve elementen, dan zal ons leven juist in die richting vorm aannemen.

"Iets van waarde" wordt in de geschriften een "veld van verdienste" (*punyakshetra*) genoemd; zo'n veld kan betrekking hebben op personen, maar ook op eerbiedwaardige objecten of mentale elementen - geen enkele vorm is hiervan uitgesloten.⁶

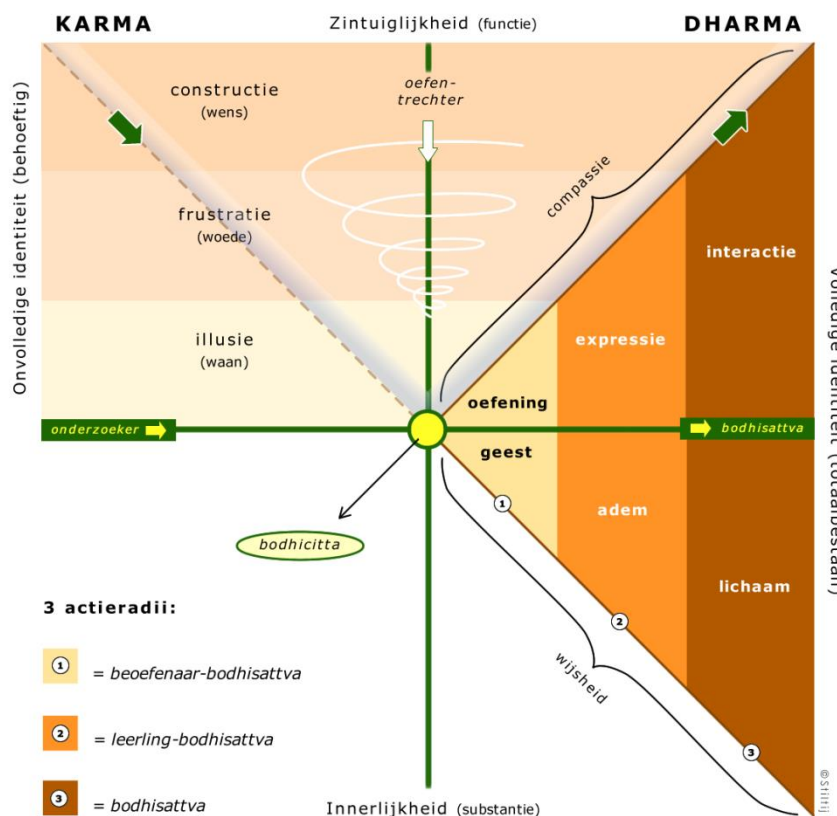
Klassieke voorbeelden en krachtige belichamingen van verdienstevelden zijn authentieke leraren, iemand als Boeddha bijvoorbeeld; het je verbinden of identificeren met zo'n leraar schenkt kracht en inspiratie, en dat sterkt ons in ons eigen verwerklijkingsvermogen. Dat Shakyamuni Boeddha zo'n immense bron van bevrijding kan zijn voor veel mensen komt omdat ook hij zich vele levens lang oprecht en intens heeft gewijd aan verdiensten verwerven, dat wil zeggen, aan het vervolmaken (*paramita*) van geestelijke kwaliteiten als vrijgevigheid, discipline, geduld, inzet, meditatie, wijsheid.

De vrucht van al die inzet en toewijding is zijn realisatie geweest.

De ontplooiing van de bodhisattva die zich herkent in Boeddha's kwaliteit en boodschap, komt voort uit twee voedingsbronnen, traditioneel de "verwervingen" of "toenames" (sanskriet: *sambhara*; eng: accumulations) genoemd: wijsheid en verdienste:⁷

- wijsheid laten toenemen doe je met name door middel van meditatie en door bestuderen van onderricht; je raakt vertrouwd met "leegte", met het ongeborene, het onbenoembare: de onvoorwaardelijke (absolute) realiteit van onze ware aard;
- verdienste-toename is de actieve stroom van mededogend werkzaam zijn, van intentie wekken, voeling krijgen en je verbinden met wat je tegenkomt, van vaardigheden verwerven om je te kunnen inzetten voor de bevrijding van anderen.

Deze twee samenhangende groeifactoren, wijsheid en verdienste, maken zich kenbaar in ons oefenen vanuit verschillende invalshoeken: als potentieel en condities, leegte en vorm, stevigte en ontspanning, vervulling en leergierigheid, mysterie en maakbaarheid, mens (*dharmakaya*) en persoon (*rupakaya*).

TOELICHTING bij figuur 1:

Dit model bevat twee driehoeken: de oefentrechter en de actieradii.

De oefentrechter (boven; verticaal) weerspiegelt de fase van het "loslaten van karma". Bij het passeren van het keerpunt ("ploppunt"; *bodhicitta*) kiest men voor onvoorwaardelijkheid en daarmee begint de fase van "toelaten van dharma".

Je oriëntatie verschuift dan van beoefenaarschap, c.q. leerlingenschap, naar bodhisattvaschap (rechter-driehoek, horizontaal).

De schuine lijn omhoog die beide driehoeken gemeenschappelijk hebben (van gele stip naar dharma) is relevant voor beide perspectieven: van binnen naar buiten belichaamt je het leven in zijn volheid (geest, adem, lichaam).

De beoefenaar reinigt zich van ego-karma (conditionering), om zodoende het neutrale karma ("vormenspel") belangeloos te kunnen hanteren.

Figuur 1: De drie actieradii van bodhisattvaschap

In de karmasfeer ervaren we deze twee aspecten als elkaars tegengestelden (buiten en binnen, of lichaam en geest), en dat versterkt de innerlijke gespletenheid tot op identiteitsniveau (het dualisme van de twee zelden: kleine-ik en grote-ik).

In het dharma-traject daarentegen worden ze dankzij onze bewustwording geïntegreerd tot een hiërarchisch samenhangend en gecentreerd verband van drie lagen, waarbinnen onze tweepoligheid enkel als instrument fungeert om de totale omvang van de drie lagen en daarmee het hele bereik van onze activiteiten te kunnen bedienen (zie fig. 1).

We leren net zo vertrouwd te raken met vormloze en functieloze innerlijkheid als met de praktische kwesties van het dagelijks bestaan; uiteindelijk zijn we zozeer thuis in transcendentie (geest) en in materie (lichaam) dat het onderscheid tussen beide er vanzelf niet meer toe doet, en zodoende verdwijnt.⁸

Laatste geboorte

Tot slot: alle potentieel en alle kwaliteit van leven - kracht, wijsheid, liefde - stroomt van binnen uit, vanuit ons innerlijk. Elk individu is een drager van het kostbaar vermogen tot verwerkelijking; we bezitten een "schatkamer van de ware dharma" (*shobogenzo*).

We kunnen onszelf beschouwen als dharmadraakjes, snurkend op de bodem van de grote, dharmische wijsheidsoceaan, en in het hart van elke draak pulseert de dharmadruppel; oceaan en druppel: eenzelfde substantie, eenzelfde identiteit.

Op enig moment word je voldoende wakker om te beseffen dat wij mensen ons in een wonderlijk consequente en betrouwbare context bevinden: "mijn innerlijk potentieel verwerkelijken" is de centrale drijfveer in het doen en laten van elke sterveling.

Goed beschouwd is ieder van ons nog steeds bezig zijn of haar geboorte te voltooien. Tot leven komen betekent immers onszelf definitief en volledig tot bloei brengen:

- Vleselijk geboren worden is pas de eerste fase van onze geboorte; in deze primitieve staat van "genetisch bewustzijn" zijn we volledig van onze omgeving afhankelijk. Dagelijks groeien we en worden we verzorgd; zo staan we na enkele jaren voldoende in onze kracht om als zelfstandige wezens onze weg te kunnen bewandelen.
- Met onze volwassenwording ontwikkelen we ons tot een voldoende uitgerijpt organisme en gaan we de signalen van "ik-bewustzijn" leren hanteren; op basis daarvan kunnen we opereren als een sociaal individu en ontplooien we ons pakket aan karmische, veelal egocentrisch begrepen vaardigheden. Hiermee is de geboorte van ons psychofysieke apparaat (*namarupa*) voltooid.
- Maar ons volledig geboorteproces is nog lang niet beëindigd, want nu pas, op basis van een voldoende evenwichtig ego, begint het langdurigst en meest wezenlijke deel van onze manifestatie: we verbinden ons met de uiterlijke (altruïstische vermogens) en innerlijke (transcendente vermogens) context waarmee we te maken hebben, de hele buiten- en binnenwereld waaruit de werkelijkheid van onze beleving bestaat. Dit is de fase waarin onze diepste kwaliteiten tot bloei komen: rust, wijsheid en liefde.

Het afronden van dit totale groeitraject ("verwerkelijking") betekent het voltooien van een geslaagde geboorte, van een zinvol en menswaardig bestaan.⁹

De consequentie hiervan is een stoppen van behoefte, van onrust en profilering; onze identiteit is samengevallen met de werkelijkheid zelf, er is nergens een speciale fysieke ruimte of mentale betekenis voor een afzonderlijke ik-beleving. In plaats van isolement en twijfel is volheid van beleving gerealiseerd en een diep, leergierig vertrouwen.

Er is geen verlangen naar geboorte meer, geen aandrang tot houvast of je bewijzen, geen angst voor aantasting of verlies; zonder verward of verward te raken kan onze geest vrij omgaan met de zintuiglijke aspecten van lichaam en wereld.

Er is ook geen drang meer naar reproductie, want de oude onafheid of gescheidenheid is vervangen door verbondenheid: niets wordt er nog geboren in "het ongeborene".

Dankzij ons oefenen leren we dat het leven inclusief sterven begrepen, beleefd en belichaamd moet worden. We leren onvoorwaardelijk vertrouwen, gezag en identificatie te schenken aan dit heilige, wezenlijk pure en onschendbare leven dat wijzelf zijn.

Daarmee verdwijnt elk oud geconstrueerd idee, alle fanatiek gehanteerde houvast en de nooit bevredigende toeëigening van uiterlijkheden.

Hartsbewustzijn is de oorspronkelijke bron van onze levenskwaliteit, het is onze ware aard, de enige betrouwbare basis voor een volledig beleven.

We worden erdoor behoed en bemoedigd, we worden geschoold en uitgenodigd erdoor, en meditatie is de beste manier om dit intiem te ervaren: lichaam, adem en geest gaan van binnen uit gevoed en gedragen worden door bewustzijn zelf, waardoor ons de verfijnde werking van weefsel en energielichaam duidelijk wordt.

Op al die momenten waarop we ons vervreemd voelen van onszelf of in conflict verkeren met onze omgeving, bevinden we ons feitelijk nooit ergens anders dan in onszelf.

Waar kunnen we dan nog door misleid worden?

¹ Bron: Lamotte, Etienne: Suramgamasamadhisutra. Delhi 2003, p. 226. *Samadhi* is een helder en ruim gewaarzijn, de rijping van stabiele meditatie; in deze soetra, waarvan de vertaalde titel luidt "De *samadhi* van het heldhaftig traject", staat de waarde van deze belevingskwaliteit centraal.

² Een term uit de Avatamsaka-soetra. Zie ook <http://stiltijdharm.nl/podcast/goedheidswerking-audio/>

³ Per saldo weerspiegelt mijn huidige staat de dharmische rijping waarin alle karmawerking is verdisconteerd. Ik ben de totaalsom van alle positieve en negatieve karma; hoe bewuster we leven, hoe minder negatief karma er ontstaat, d.w.z. hoe minder we worden geplaagd door naijlende effecten die verblinding met zich meebrengt.

⁴ Voor een gedetailleerder toelichting op dit belangrijk aspect van bewustwording, zie studiemateriaal over de kringloop van geboorte en dood (*pratityasamutpada*):

<http://info.stiltij.nl/publiek/meditatie/studie/Pratityasamutpada-studiemateriaal.pdf>

⁵ Getuige bijvoorbeeld een ver gevorderde oefenkwiteit voor bodhisattva's die samenhangt met de realisatie van leegte: *anutpattikadharmakshanti*, de aanvaarding van het wezenlijke niet-ontstaan der dingen.

In verband met "niets nieuws" kan ook het artikel "Informatie als wijsheidsbron" interessant zijn:

<http://info.stiltij.nl/publiek/onderricht/2017/17-12-17-informatie-als-wijsheidsbron.pdf>

⁶ Elk verschijnsel kan in principe benut worden om de verlichtingsintentie (*bodhicitta*) te wekken en je zodoende te oefenen in een gevende en gunnende levenshouding die verdienstelijk is en lijden voorkomt of oplost.

Bij het verwerven van verdienste (*punya*) spelen drie factoren een rol: de ontvanger (het verdiensteveld), de schenker (ik) en de gift (waardesymbool).

Hoe verdienstelijker de ontvanger - een goede leraar bijvoorbeeld - hoe waardevoller dit mijn gift maakt. Hoe waardevoller mijn gift, d.w.z. hoe meer dat wat ik bereid ben weg te geven mij waard is, hoe krachtiger dit getuigt van mijn innerlijke rijpheid. En hoe krachtiger mijn gunnende intentie en vermogen zijn, hoe meer vreugde ik schenk aan de ontvanger; die ontvanger kan een leraar zijn, maar ook elk ander mens wiens goedheid (verdienstelijkheid) ik herken en die ik zodoende honoreer als verdiensteveld, of ook elk object of project waaraan ik waarde toeken. Het meest waardevolle uiteindelijk dat we kunnen aanbieden zijn wijzelf, als een onvoorwaardelijk puur en vrij beschikbaar zijn.

⁷ De twee toenames behoren tot het begintraject van de klassieke boeddhistische wijsheidsweg:

- a) pad van toename (*sambhara-marga*)
- b) pad van vereniging (*prayoga-marga*)
- c) pad van visie (*dharshana-marga*)
- d) pad van meditatie (*bhavana-marga*)
- e) pad van geen-oefening (*asaiksha-marga*)

Veel van dit soort informatie is te vinden in het imponerend werk van Etienne Lamotte (zie o.a. noot 1, maar ook zijn vertaling van de Vimalakirti-soetra). Bovendien biedt de actuele, rijke vertaalstroom van Tibetaanse bronnen talloze ingangen, bijvoorbeeld: *Asanga (vert. A. Engle): The Bodhisattva Path to Unsurpassed Enlightenment; A Complete Translation of the Bodhisattvabhumi. Boston 2016*, en de daarmee samenhangende uitgave: *Maitreya, Asanga, Khenpo Shenga, Ju Mipham: Ornament of the Great Vehicle Sutras - Mahayanasutralamkara with Commentaries by Khenpo Shenga and Ju Mipha. Boston 2014*.

⁸ De beoefenaar lijkt op een steeds soepeler, steeds verfijnder werkende naald. De grens tussen lichaam en geest verdwijnt. We zijn als naald een activering van en een verbinding met het hele belevingsgebied van innerlijk en uiterlijk (totaalbestaan), je bestrijkt het hele terrein en kunt elke locatie innemen. Deze naald is in staat alle bestaansmodi weer te geven, van ruimtelijk verstild (leegte) tot en met tastbaar dynamisch (zintuiglijkheid). Zorgvuldig voeling houdend met wat er elk moment bedoeld wordt, belichamen we wat ons beweegt.

⁹ De geest is ons meest substantiële en grootste lichaam, het vlees is een beperkt aspect van ons bestaan en fungeert als gereedschap voor de geest; de adem (energielichaam) beslaat, als overgang van lichaam naar geest, al een subtieler en ruimer terrein dan ons zintuiglijk weefsel. Adem en lichaam vormen samen onze persoonlijkheid; de geest is ons menselijkheidsaspect.

Ten behoeve van een menswaardig bestaan moeten we in de collectief-maatschappelijke sfeer technologie en maakbaarheid - vergelijkbaar met ons energielichaam - bewust classificeren als elementen van een overgangsterrein, omdat zij niet bedoeld zijn als eindstation van onze natuurlijke ontplooiing; zij kunnen ons niet helpen aan wijsheid, liefde of rust. De kernfunctie van technologie is het creëren van heilzame condities voor ieders biologische en sociale verzorging, via voorzieningen waardoor we ons relatief ongehinderd kunnen wijden aan het realiseren van onze gewenste innerlijke kwaliteit, dat wil zeggen, van vervulling.

De manier waarop technologie zich nu ontwikkelt, accentueert de toenemende noodzaak van een beheersbare (lees: bewuste) integratie ervan: we leveren adem- en leefruimte in, ten gunste van de dominante, utilitaire rol van maakbaarheid en systeem-denken. Technologische ontwikkelingen (genetica, k.i., digitalisering) leiden deels al een eigen leven, mede vanwege het vrije-markt-principe; inmiddels zijn zij zozeer verweven met de maatschappelijke structuren en mechanismen dat het de vraag is hoeveel praktische zeggenschap onze besluitvorming nog heeft.

Als wij niet in staat zijn om het centrale deel van ons bestaan (zingeving, innerlijke kwaliteit) te garanderen, dan wordt ons bestaan gevuld door allerlei suggestieve maar in wezen zinloze doelen.

Daarom is het belangrijk wijsheid centraal te stellen. Vertaald naar de samenleving betekent dit: het economisch dictaat (materialisme; consumentisme) weigeren - om te beginnen in je eigen bestaan - en vervangen door een reële, integrale, democratische levenskwaliteit.